

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Здобуття Україною незалежності на початку 90-х років ХХ століття та подальші кроки її становлення були ознаменовані значними соціально-економічними перетвореннями, що супроводжувалися зростанням чисельності громадян, які потребували соціального захисту та допомоги держави. Існуюча ж на той час система соціального забезпечення, що виконувала здебільшого функції призначення та виплати пенсій, пільгового розподілу спецавтотранспорту для інвалідів, путівок для санаторно-курортного лікування ветеранів і пенсіонерів, обслуговування людей похилого віку, вже не відповідала новим вимогам.

Нині система соціального захисту населення в Україні перебуває в стадії становлення і розвитку: тривають пошуки її оптимальної структури, формування основних функцій, провідних напрямів діяльності на різних рівнях, відпрацювання економічно-фінансових, організаційно-технічних засобів і важелів підтримки соціально-вразливих верств населення та окремих громадян. За останні роки набули розвитку нові підходи до вирішення проблем малозабезпечених верств населення, спрямовані на забезпечення їм соціальних гарантій залежно від майнового стану та доходів сім'ї, посилення адресності державної підтримки та контролю за використанням державних коштів [9].

Кінцевою метою соціального захисту є надання кожному членові суспільства, незалежно від соціального походження, національної або расової належності, можливості вільно розвиватися, реалізувати свої здібності. Іншою метою є також підтримання стабільності в суспільстві, попередження соціальної напруженості, яка витікає у зв'язку з майновою, культурною соціальною нерівністю, знаходить вихід у страйках, актах громадської непокорності, сутичках між окремими групами населення [15, с. 47].

Право на соціальне забезпечення — одне з найважливіших соціально-економічних прав громадян. Його здійснення передбачає цілу низку державних і суспільних заходів, зокрема систему соціального забезпечення та соціального страхування.

Соціальне забезпечення — це система матеріального забезпечення та соціального обслуговування громадян похилого віку, громадян, що повністю або частково втратили працездатність або втратили годувальника, а також сімей з дітьми, яка існує, перш за все, за рахунок державних коштів.

Право на соціальне забезпечення та соціальне страхування пов'язане з необхідністю економічного та соціального захисту деяких категорій населення, які за станом здоров'я, за віком або з інших причин не можуть самостійно забезпечувати себе коштами, щоб існувати, а отже, не можуть підтримувати достатній життєвий рівень [6].

Українське законодавство про соціальне забезпечення і соціальне страхування перебуває у стані переходу від системи, яка базувалася на державній власності, до системи ринкової економіки. Це не може не впливати як на ефективність соціального забезпечення та соціального страхування, так і на стан конкретних напрямів забезпечення та його розмірів. У цілому в Україні соціальну допомогу отримує майже половина населення (тільки людей пенсійного віку в Україні близько 20 мільйонів).

Українське законодавство про соціальне забезпечення ґрунтується на Конституції 1996 р. Воно також включає такі законодавчі акти: Закони України “Про пенсійне забезпечення”, “Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування”, “Про пенсійне забезпечення військовослужбовців та осіб керуючого та рядового складу органів внутрішніх справ”, “Про статус та соціальний захист громадян, що постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи”, “Про державну допомогу сім'ям з дітьми”, “Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні” та інші.

Система соціального забезпечення включає різні види пенсій, послуг та допомоги. Соціальне забезпечення надається у вигляді певних грошових сум або матеріальних, культурно-побутових благ, які надаються окремим категоріям громадян.

Пенсійне забезпечення є однією з базових соціальних гарантій стабільного існування суспільства.

Пенсійні системи різних країн формувалися залежно від характерних для них економічних, політичних і соціально-культурних чинників, але, разом з тим, всі вони характеризуються єдиними принципами організації та регулювання. Таким чином, всі сучасні моделі пенсійного забезпечення мають багаторівневий характер [12, с. 39]. Основними рівнями в них є:

- соціальна пенсія – надається державою незалежно від наявності і величини трудового внеску громадян країни при настанні пенсійного віку. Така пенсія надається тим громадянам, які потребують поточного доходу чи не змогли набути права на трудову пенсію (інваліди, сироти тощо);
- трудова пенсія – призначається і виплачується громадянам з урахуванням розміру страхових внесків і трудового стажу

(при цьому облік страхового внеску та трудового стажу може бути солідарно-розподільчим);

Перевагами страхових пенсій є збереженість коштів, високий рівень заміщення заробітків, прозорість для населення, що дозволяє Міжнародній організації праці та Міжнародній асоціації соціального забезпечення рекомендувати їх як основу пенсійного забезпечення;

- додаткова пенсія – забезпечується або за рахунок самофінансування громадянином власної майбутньої пенсії з поточного доходу, або за рахунок внесків роботодавця в недержавний пенсійний фонд на іменні рахунки своїх працівників, або за комбінованою програмою.

Усі ці рівні в сучасних моделях пенсійних систем фінансуються двома основними способами:

- а) “виплати на ходу” – покриттям поточних витрат на виплату пенсій з поточних надходжень, коли дієздатна й економічно активна частина населення забезпечує пенсії попередньому поколінню;
- б) створенням спеціального фонду, який забезпечує всі пенсійні виплати в сьогоденні й майбутньому.

За правовою природою в Україні розділяються три види пенсії: страхові, соціальні, державні.

Ознаки страхових пенсій такі: вони виплачуються із соціальних страхових фондів за рахунок страхових внесків; розмір пенсії співвідносний попередньому заробітку застрахованої особи; основною умовою призначення такої пенсії є наявність трудового стажу [14, с. 17].

Залежно від страхового випадку можна виділити такі види страхових пенсій: за віком (на загальних та пільгових підставах), у випадку інвалідності, у випадку втрати годувальника.

Соціальна пенсія призначається без зв'язку з минулою суспільно-корисною діяльністю, в розмірах пропорційно до мінімального розміру пенсії за віком.

Під державними пенсіями розуміють пенсії, які призначаються громадянам у зв'язку з роботою на певних посадах, пов'язаних з виконанням державних обов'язків, і виплачуються, як правило, з державного чи місцевого бюджетів.

Правові ознаки державних пенсій такі: вони виплачуються за рахунок державного чи місцевих бюджетів; виплата їх пов'язана з наявністю спеціального стажу, пов'язаного з виконанням державних обов'язків; вони виплачуються, як правило, у підвищеному розмірі, порівняно зі страховими пенсіями; умови припинення їх, а також розміри та категорії осіб, що мають на них право, регулюються спеціаль-

ними законами; вказані пенсії призначаються після звільнення громадян з посад, на яких виконували державні обов'язки.

Чинна система пенсійного забезпечення в Україні є солідарною. Тобто вона ґрунтується на солідарності поколінь: працююче покоління утримує пенсіонерів. А коли нинішні працюючі вийдуть на пенсію, то їх утримуватимуть ті, хто перебуватиме на той час у працездатному віці.

Але оскільки в Україні сьогодні наявний вплив як інфляційних чинників, так і демографічних, а крім того, відчувається серйозна нестача інвестиційних ресурсів, торік, на дванадцятому році незалежності, в Україні розпочато практичну реалізацію пенсійної реформи, яка включає елементи як солідарної, так і накопичувальної систем [11, с. 39].

Трирівнева модель пенсійної системи складається з трьох частин: солідарної системи, системи обов'язкового й системи добровільного накопичення.

Солідарна система (перший рівень) виконує функцію запобігання бідності серед осіб похилого віку. У всьому світі цей процес заохочується й регулюється державою шляхом запровадження додаткових пенсійних програм, з яких здійснюються додаткові пенсійні виплати. Здебільшого ці пенсійні програми покликані стимулювати індивідуальні заощадження для забезпечення власної старості. З метою уникнення ситуації, за якої існування гарантованих державних виплат зменшує стимули до індивідуального заощадження, такі програми існують як загальнообов'язкові.

Суть обов'язкової накопичувальної системи (другий рівень) полягає в тому, що кожен працівник зобов'язаний певну частину заробітку в обов'язковому порядку відкладати на старість і сплачувати в накопичувальний пенсійний фонд. Завдяки цьому працівник після досягнення пенсійного віку на доповнення до виплат із солідарної системи одержуватиме додаткову пенсію із обов'язкової накопичувальної системи. При цьому держава виступає гарантом збереження зроблених працівником внесків.

Для заможних осіб, які бажають мати високий рівень життя і після виходу на пенсію, сумарна пенсія, отримана із солідарної системи й системи обов'язкового накопичення, може виявитися недостатньою. Для цієї категорії громадян зазвичай створюють *систему добровільного накопичення (третій рівень)*, за якої працівники мають змогу класти гроші на індивідуальні рахунки, щоб після виходу на пенсію отримувати свої кошти разом із додатковим прибутком від інвестування.

Внаслідок прийняття нового соціального законодавства впроваджена трирівнева система розширить можливості для підвищення добробуту людей та економічного зростання в Україні.

Конституція України гарантує кожному її громадянину право на соціальний захист та забезпечення рівня життя, не нижчого за прожитковий мінімум, що встановлений законом. Це право гарантується системою загальнообов'язкового державного страхування за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій на випадок неможливості громадянина отримувати дохід при втраті роботи або працездатності через хворобу, нещасний випадок, каліцтво, старість чи смерть годувальника. А також надання соціальної допомоги за рахунок бюджетних та інших джерел соціального забезпечення.

За системою **соціального страхування** надаються такі види допомоги: у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, вагітністю та пологами; на випадок безробіття; при народженні дитини; по догляду за дитиною до досягнення нею 3-річного віку; від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності; на поховання.

Державні допомоги для вразливих верств населення: незастрахованих осіб з дітьми; осіб з обмеженими можливостями; осіб, які не мають права на пенсію та інвалідів; малозабезпечених сімей.

Поняття **соціальна допомога** в Україні з'явилося не так давно – на початку 90-х. Це пояснюється тим, що за радянських часів бідних не було, допомагати не виникало потреби. Існувала система соціального забезпечення, в рамках якої держава сплачувала пенсії літнім та інвалідам, обслуговувала в стаціонарних закладах тих, хто потребував сторонньої допомоги. Безробіття не існувало, бідності також... Лише потім, із появою вільного ринку, стало очевидним, що значно більше груп населення потребують різних видів та форм соціальної підтримки. Та все ж вважалося, що це тимчасове явище, і достатнім буде створити надійну систему соціального забезпечення, щоб захистити населення від ризиків потрапити в розряд бідних.

Нині однією із найгостріших проблем у нашому суспільстві є бідність.

Соціальна допомога – один із суттєвих механізмів подолання бідності, яка покликана підтримати малозабезпечену сім'ю, що опинилась у скрутні та допомогти такій сім'ї інтегруватися у суспільство.

Допомога може надаватися у випадку тимчасової непрацездатності, безробіття, багатодітним матерям, у випадку народження дитини, на поховання тощо.

Розрізняють страхові та державні (нестрахові) соціальні допомоги.

Страхові допомоги – одноразові або періодичні грошові чи натуральні виплати короткострокового характеру, які здійснюються за

рахунок коштів соціальних страхових фондів при наявності страхового випадку [7 с. 19].

Ознаки страхових допомог такі: вони виплачуються за рахунок коштів соціальних страхових фондів; право на них мають застраховані громадяни, а незастраховані – лише у випадках, передбачених законом; основним їх призначенням є компенсація втраченого заробітку, внаслідок настання страхового випадку; розмір страхових допомог є співвідносним середньому заробітку застрахованої особи.

Під державними допомогоюми розуміють періодичні або одноразові виплати грошового чи іншого характеру при настанні соціального (нестрахового) випадку незастрахованим особам з державного або місцевого бюджетів.

Основні ознаки державних (нестрахових) допомог такі: право на них мають незастраховані особи, перелік яких визначений законами, що регулюють виплату конкретної допомоги; допомоги фінансуються за рахунок державного або місцевого бюджетів чи за рахунок дотацій або субвенцій; основне призначення державних допомог – матеріальна підтримка осіб, що їх потребують.

Програма соціальної допомоги, яка надається органами праці та соціального захисту населення, складається з низки різних компонентів, а саме:

- державна допомога сім'ям з дітьми;
- державна соціальна допомога малозабезпеченим сім'ям;
- державна соціальна допомога інвалідам з дитинства та дітям – інвалідам;
- державна соціальна допомога особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам;
- грошова допомога малозабезпеченій особі, яка проживає разом з інвалідом I чи II групи внаслідок психічного розладу;
- допомога на оплату житла та комунальних послуг;
- пільги та компенсаційні виплати інвалідам, ветеранам війни та праці; особам, які постраждали внаслідок політичних репресій, внаслідок Чорнобильської катастрофи;
- допомога на поховання;
- допомога, яка надається за місцевими програмами.

Можна виділити такі основні напрямки підтримки малозабезпечених верств населення:

1. Універсальні або категорійні види соціальної допомоги. Такий вид державної підтримки спрямований на підтримку певних груп населення та, як правило, не залежить від матеріального стану одержувачів.

2. Адресна допомога, або така, яка надається залежно від наявних засобів до існування. Адресна допомога має на меті підтримати найнужденніші верстви населення та залежить від майнового стану та середньомісячного сукупного доходу сім'ї. Часто така допомога не має фіксованого розміру, оскільки розмір допомоги залежить від матеріального стану конкретної сім'ї.

Донедавна в Україні переважала категорійна соціальна допомога. Однак через значну обмеженість ресурсів, а також з метою подолання певних споживацьких тенденцій, успадкованих від радянських часів, нині відбувається перехід до адресних видів соціальної допомоги.

Адресність – надання допомоги найбільш нужденним сім'ям з урахуванням їх матеріального стану та середньомісячного сукупного доходу. Саме адресність має дозволити якомога ефективніше використати наявні ресурси, спрямувавши їх до найбільш нужденних верств наших співгромадян. З іншого боку, завдяки перевірці нужденності має зменшитися кількість зловживань, адже, як свідчить досвід останніх років, іноді допомога потрапляє не до найбільш нужденних через надання одержувачами допомоги неповної або неправдивої інформації. Тому Законом України “Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям” передбачено запровадження інституту соціальних інспекторів, які, власне, і покликані забезпечити поглиблення адресності соціальної допомоги та попередити зловживання.

Соціальна пільга – це відокремлене від допомоги, передбачене законодавством повне або часткове звільнення певних категорій громадян від виконання обов'язку або надання додаткових прав при настанні соціального ризику. Соціальні пільги є додатковим видом соціального забезпечення. Вони надаються незалежно від того, чи отримує особа пенсію, допомоги або заробітну плату. Соціальні пільги переважно є грошовими чи матеріально-речовими за формою [7, с. 234].

Законодавча практика в Україні пішла шляхом урегулювання відносин щодо надання соціальних пільг у цілій низці нормативно-правових актів (законів та підзаконних), які визначають правовий статус певних соціальних категорій. Відсутність єдиного кодифікованого акта призвела до того, що традиційним критерієм класифікації соціальних пільг став контингент громадян, який має право на пільгу.

До пільгової категорії населення належать ветерани війни і праці, реабілітовані особи, чорнобильці і ще цілий ряд категорій громадян. Під крилами сучасної пільгової політики держави близько 25 млн. (52,7%) населення України. Згідно з обстеженнями Ради Міністрів України по вивченню продуктивних сил України НАН України,

практично в половині домогосподарств країни є хоча б одна особа, яка має право на отримання пільги. Серед пільговиків кожний третій – пенсіонер за віком.

На даний час питання надання пільг в Україні регулюють 45 законодавчих та інших нормативно-правових актів.

Згідно з чинним законодавством існує близько 140 видів пільг, компенсацій і гарантій. До найбільш поширених належать пільги щодо:

- плати за житло, комунальні послуги; плати за користування паливом; плати за проїзд міським пасажирським, приміським та міжміським транспортом; встановлення телефону та плати за користуванням ним; забезпечення санаторно-курортним лікуванням; забезпечення спецавтотранспортом; забезпечення протезами та протезно-ортопедичними виробами; плати за медикаменти; зубопротезування.

Пільги відрізняються за періодичністю їх надання: одноразові (на капітальний ремонт помешкання, встановлення телефону) і багаторазові (з оплати житлово-комунальних послуг, телефону тощо); ступенем персоніфікації: одноособові (пільги на проїзд у транспорті), сімейні (на придбання палива); спрямованістю (категорії населення).

Чинну в Україні систему пільг спрямовано на вирішення двох принципово різних завдань: підтримка соціально вразливих верств населення і надання привілеїв деяким категоріям громадян.

Пільги першої групи надаються відповідно до соціального статусу громадян, зокрема: ветеранам війни, особам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, інвалідам, реабілітованим тощо. Пільги цієї групи належать до категорії соціального захисту населення. За статистичними даними, на початку 90-х років в Україні було 2,0 млн. ветеранів війни. На даний час до цієї категорії населення належить 4,2 млн. чоловік. Реалізація державних гарантій соціального захисту ветеранів війни і праці здійснюється місцевими органами праці та соціального захисту населення [10, с. 41].

Пільги другої групи надаються за професійною або службовою ознакою деяким категоріям громадян, зокрема: працівникам міліції, пожежної охорони, суддям, військовослужбовцям, прокурорам, народним депутатам різних рівнів тощо. Ці пільги не є інструментом соціального захисту населення, оскільки їхнє отримання є привілеєм відповідної професії. Це — один з видів матеріального забезпечення, а тому витрати на їхнє надання мають належати до витрат на утримання відповідних бюджетних установ.

Одним із найважливіших напрямів реформування соціальної політики в Україні є надання пільг у грошовій формі.

Надання грошової допомоги замість пільг в оплаті за спожиті послуги дасть змогу реалізувати політику держави щодо принципу соціальної справедливості під час розподілення бюджетних коштів (надання державної допомоги саме тим громадянам, які її справді потребують), забезпечить однакові можливості для отримання пільг для соціально вразливих категорій населення (ветерани війни, праці тощо) незалежно від обсягу фактичного споживання послуг. Основним критерієм для визначення права на грошову адресну допомогу буде матеріальний стан сім'ї пільговика.

У разі заміни пільг на грошову допомогу одержані кошти сім'я зможе витратити на свій розсуд, наприклад, вибрати вид палива і постачальника, час придбання, обсяг покупки, інше або взагалі не придбати паливо і нікому не звітувати за використані кошти. Таким чином створюються умови для економного споживання послуг (особливо тих, на які не визначено норм споживання), стимулюється встановлення засобів обліку житлово-комунальних послуг.

Під час розроблення певного механізму надання адресної грошової допомоги можна буде поєднати деякі форми соціального захисту населення (житлові субсидії, державна допомога сім'ям з дітьми, державна соціальна допомога малозабезпеченим сім'ям тощо) в єдину струнку систему, з єдиною інформаційною базою щодо одержувачів та їхнього матеріального стану. Це, в свою чергу, сприятиме посиленню контролю за цільовим використанням бюджетних коштів.

Коли йдеться про заміну пільг адресною грошовою допомогою, мається на увазі не суттєва економія бюджетних коштів, а передовсім перерозподіл коштів на принципах адресності й максимального врахування матеріального стану сімей.

Розроблена Міністерством праці та соціальної політики Концепція вдосконалення законодавства в сфері надання пільг передбачає впровадження положень Концепції в три етапи – з 2006 до 2015 рр. [5].

Перший етап – підготовчий (2006-2008 рр.). На цьому етапі удосконалюється діяльність Міністерства праці та соціальної політики України, Головних управлінь праці та соціального захисту населення, управлінь праці та соціального захисту населення; оздоровлюється фінансово-економічна діяльність підприємств-постачальників послуг; удосконалюється механізм надання пільг у натуральній формі та впроваджується порядок надання пільг у грошовому виразі; забезпечується проведення науково-дослідних робіт з оптимізації розподілу фінансових ресурсів за умов їх обмеженості, а також визначаються структури пільг, що відповідали б перевагам осіб, які мають на них право; здійснюється розробка методики розрахунку вартості кожного виду пільг за

кожною категорією осіб, які мають на них право (з урахуванням особливостей регіону та інфляційних процесів); обґрунтовуються фінансові витрати на надання пільг у грошовому еквіваленті за кожним регіоном.

Формується система законодавчо-нормативних актів та програм реформування системи пільг.

Другий етап – 2009-2012 рр. На цьому етапі забезпечується подальша реалізація основних положень Концепції, які спрямовано на створення ефективної системи надання пільг населенню в умовах фінансового дефіциту державного бюджету. Забезпечується формування єдиного правового поля для всіх регіонів України з метою вирівнювання фінансових можливостей регіональних бюджетів щодо надання пільг. Законодавчо закріплюється розмежування повноважень та обов'язків між рівнями управління та новий порядок фінансування. Оптимально поєднується ринковий підхід до розв'язання соціальних проблем і державний підхід до соціального захисту у осіб, які мають право на пільги. Проводиться роз'яснювальна робота з метою усунення соціальної напруженості та підтримки населенням основних напрямів реформування системи пільг.

Третій етап – 2013-2015 рр. У цей період завершується реформування системи пільг. Забезпечується повне впровадження нового механізму надання пільг окремим категоріям населення у натуральній та грошовій формах.

Соціальне здоров'я суспільства багато в чому залежить від рівня зайнятості, заробітної плати, пенсії, соціальної захищеності людей старшого покоління, ветеранів війни і праці, інвалідів, сімей з дітьми, мало-забезпечених верств населення. Тому запроваджені кроки щодо вдосконалення соціального забезпечення, зокрема проведення пенсійної реформи, розвиток Концепції удосконалення законодавства в сфері надання пільг, реалізація Стратегії подолання бідності, впровадження інвестиційного проекту "Підвищення ефективності управління реформою системи соціального захисту населення в Україні" не є випадковими.

Сучасність передбачає проведення дієвої та ефективної політики, спрямованої на реальне поліпшення добробуту населення та об'єктивну оцінку ситуації з бідністю, аби унеможливити її появу в майбутньому. Саме соціальна політика має стати пріоритетом діяльності уряду і парламенту. Для цього є всі підстави і можливості.

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Голос України. – 1996. – 13 липня. 2. Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування № 16/98-ВР від 04.01.1998 р. // Все про бухгалтерсь-

кий облік. – 2001. – № 21. **3.** Постанова Кабінету Міністрів України “Про вдосконалення механізму надання соціальної допомоги” № 1146 від 17.08.02 р. // Праця і зарплата. – 2002. – № 37. **4.** Що необхідно знати про державну соціальну допомогу: Навчально-методичні матеріали “Бібліотека сільського розвитку”. – К.: Інститут сільського розвитку, 2005. – 47 с. **5.** Матеріали міжнародного науково-практичного семінару “Удосконалення системи соціальної допомоги та надання пільг в Україні” / Міністерство праці та соціальної політики України, Науково-дослідний інститут соціально-трудова відносин. Проект Світового банку “Удосконалення системи соціальної допомоги”. – К., 24-25 листопада 2005. – 128 с. **6.** Скуратівський В., Палій М. Основи соціальної політики: Навч. посіб. – К.: МАУП, 2002. – 287 с. **7.** Синус С., Бурак В. Право соціального забезпечення України: Навчальний посібник. – К.: Знання, КОО, 2003. – 306 с. **8.** Візницька В., Афінін О., Другов Л. Пенсійна реформа – крок до реальної демократії // Соціальний захист. – 2004. – № 7. – С. 8-9. **9.** Дяченко В.М. Система соціальної допомоги на шляху перетворень // Соціальний захист. – 2003. – № 10. – С. 12-15. **10.** Кошелев Г., Крютченко В. Пільги в країнах ЄС і система соціального забезпечення у США // Соціальний захист. – 2005. – № 5. – С. 41-44. **11.** Мельник О. Реформування пенсійного забезпечення в Україні // Фінанси України. – 2002. – № 4. – С. 32-39. **12.** Найман Б. Щодо реформи соціальної політики в програмі реформ // Соціальна політика і соціальна робота. – 1997. – 1(2). – С. 38-40. **13.** Папієв М. Найголовніше завдання – забезпечити зростання добробуту людини // Соціальний захист. – 2004. – № 2. – С. 2-6. **14.** Сандлер Д. Пенсійне реформування в сучасному світі // Соціальний захист. – 2005. – № 8. – С. 16-20. **15.** Степанюк В. Соціальний захист держслужбовців: економічно-правові аспекти // Соціальний захист. – № 6. – 2005. – С. 47-48.

В. Лісовський

РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА В КОНТЕКСТІ ПОЛІТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

В останні десятиліття у багатьох країнах спостерігається активізація регіоналізації економічних та соціальних процесів. Все більшою мірою функції регулювання цих процесів переходять від центральних рівнів державної влади до територіальних. Увага до